

TARIX FANIDAN TO'GARAKLARNI SAMARALI TASHKIL ETISH

Shokirova Nargiza

*Namangan viloyati To'raqo'rg'on tumani
17-maktab, tarix fani o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Tarix darslarida to'garak jarayonida qilinadigan ishlarining ahamiyati va u orqali ta'lim sifat - samaradorligini oshirishda yuqori muvafaqqiyatga zamin yaratishi haqida mulohazalar yuritilgan.*

Kalit so'zlar: *Sinfdan tashqari ishlar, tarixiy adabiyot, tarixiy shahar, o'lkashunoslik muzey, virtual ekskursiya, tarixiy kechalar, tanlovlar, seminarlar.*

O'zbekiston mustaqillikka erishgach, dastlabki kunlardan boshlab ta'lim tizimiga katta e'tibor qaratdi. Jumladan, jamiyatda yuksak ma'naviy fazilatlarini kamol toptirish, milliy mafkurani shakllantirish, yoshlarni boy madaniy merosimiz, tarixiy an'analarimizga, umuminsoniy qadriyatlarga hurmat, Vatanga muhabbat, istiqloq g'oyalariga sadoqat ruhida tarbiyalash mamlakatimizda amalga oshirilayotgan barcha islohotlarning hal qiluvchi omilidir. Bugungi kunda ta'lim tizimi oldida yosh avlodni bilimli, qobiliyatli, har tomonlama rivojlangan, yetuk fazilatlar egalari qilib tarbiyalash asosiy vazifa qilib belgilab qo'yilmoqda. Shu ishlarni amalga oshirishda bir qator tadbirlarni ya'ni maktablarda sinfdan tashqari ishlarining tashkil etish orqali ta'limning sifat - samaradorligini muvafaqqiyatiga zamin yaratadi.

O'quvchilarning tarix faniga qiziqishini orttirish va bilim olishga bo'lgan talabini qondirish, ayniqsa, ta'lim-tarbiya jarayonida milliy urf-odatlar va umumbashariy qadriyatlar ustuvorligini ta'minlash, jamiyat va atrof muhitning o'zaro aloqadorligini anglash, yuksak ma'naviyat va xulq-atvor, dunyo qarashini har tomonlama yetuk va ijodiy fikrlashni qaror toptirish uchun ta'lim jarayoniga o'zgacha yondashuvga zarurat sezildi.

Tarix darslari ta'lim jarayonida o'quvchilarning o'qish motivini rivojlantirish katta ahamiyatga ega. Chunki motiv o'quvchilarni ta'lim jarayoniga qiziqtiradi, o'quvchilarning darsga faol qatnashishga, bilimlarni egallashga undaydi.

Metodning maqsadi- guruhdan qisqa vaqt ichida ko'p miqdorda variantlarni olish, o'quvchilar nimalarni bilishini aniqlash. Mashg'ulot davomida muammoni

hal eta oladigan g'oyalar taklif etilishi, umumiy tajriba yuzasidan fikr alamshish uchun zamin yaratilishi va o'quvchilar istagini bildirishi mumkin.

- "Fikriy hujum" odatda og'zaki shaklda bo'lib o'tadi o'qituvchi savol beradi, o'quvchilar esa munozaraga tushmasdan o'z fikrini galma-gal bayon qilishadi, bunda hamma o'z fikrini aytib bo'lishi kerak;

- g'oyalarning hammasini barchaga namoyish qilib ko'rsatib qo'yilmaguncha ularni muhokama qilmaslik nihoyatda muhim;

- jarayonining tartibi va maqsadini o'quvchiga tushuntirib qo'yish lozim;

- g'oyalar ro'yxati kimdagi uzunroq bo'lsa o'sha yaxshi hisoblanadi.

O'rta umumta'lim maktab o'quvchilari ta'lim-tarbiya sifatini yaxshilash uchun o'qituvchi va tarbiyachilar sinfdan va maktabdan tashqari ishlar imkoniyatidan keng ravishda foydalanadi.

Tarix darsida to'garak tashkil etish maktabda ko'p uchraydigani bu ommaviy ishlardir. Ayniqsa, tarixiy adabiyot mutolaa qilish, tarixiy filmlar ko'rish, tarixiy shaharlarga sayohat qilish, tarixiy va o'lkashunoslik muzeylarga ekskursiyalar uyushtirish, jahonning tarixiy shaharlari va tarixiy qadamjoylariga vertual ekskursiyalar tashkil etish, tarixiy kechalar, tarix faniga oid tanlovlar, seminarlar, musobaqalar va shu kabi boshqa tadbirlarni misol qilib keltirish mumkin. Maktabda tashkil etiladigan sinfdan tashqari qilinadigan ishlarda eng avvalo, o'quvchilarning yosh va kompetentsiyaviy xususiyatlariga qarab ko'rinishi va usullari turlicha bo'lishi mumkin. Hozirgi kunda maktabda sinfdan tashqari ishlarning quyidagi turlari tashkil etilmoqda:

- tarix fani to'garagi, o'lkashunoslik muzeylari va zakovat klubini tashkil etish;

- tarixiy joylarga vertual ekskursiyalar, tarixiy va siyosiy xaritalar bilan ishlash tashkil etish;

- ijtimoiy fanlar oyligi davomida iqtidorli o'quvchilar ishtirokida referat va tarix kitobxonini tanlovini, o'quv seminarlar va tarixiy kechalar tashkil etish;

- tarixchi olimlar, yozuvchilar, faxriylar va qishloa nuroniylari bilan uchrashuvlar uyushtirish.

Maktabda tashkil etiladigan sinfdan tashqari ishlarni qanday ko'rinishda tashkil etishdan qat'iy nazar, ular bir maqsadga ya'ni ta'lim-tarbiya vazifalarini amalga oshirishga yordam beradi. Yosh tarixchilar va tarixiy o'lkashunoslik to'garagida o'quvchilarning qiziqishlariga qarab har xil masalalar va mavzularda tarixiy shaxslar va tarixiy qahramonlarning hayoti, madaniyat va san'at tarixi,

tarixiy o'lkashunoslik va har bir o'quvchi o'zi yashayotgan mahallasining tarixiga oid materiallari, Prezident asarlari, mamlakatlarning tarixiy va siyosiy xususiyatlar va Vatanimizning iqtisodiy-ijtimoiy sohadagi yutuqlari tahlil qilinib o'rganiladi.

Maktabda tashkil etiladigan sinfdan tashqari ishni tahlil qilganda birgina to'garak mashg'ulotlarining o'rni va ahamiyati beqiyosdir. Chunki tashkil etiladigan to'garak mashg'ulotlarida o'quvchilar tarixiy tadqiqotning ba'zi usullari va yo'nalishlari bilan ham ma'lum darajada tanishtirilib boriladi. Masalan: Yosh arxeologlar, Yosh o'lkashunoslik, Yosh arxivshunoslar va Yosh tarixchilar to'garak mashg'ulotlarida o'quvchilar arxeologiya ishlarini olibborish ko'nikmasi, o'zlari yashayotgan mahallasining tarixiga oid o'lkashunoslik materiallarini yig'ish, arxivdagi tarix faniga oid bo'lgan kitoblar va qo'lyozmalar hamda hujjatlar bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantiradilar.

Ayniqsa to'garak mashg'ulotlarida o'quvchilar ma'ruzalar va referatlar tayyorlaganda axborotni yig'ish, jamlash hamda uni yetkazib berish ko'nikmasi hosil bo'ladi. Bundan tashqari ko'rgazmali qurollar tayyorlash va ta'limga oid texnik hamda IT vositalari bilan ishlashni o'rganadilar.

Sinfdan tashqari mashg'ulotlarning har qanday shakli foydali mazmun bilan to'ldirilishi kerak. Sinfdan tashqari ishlarning o'ziga xos xususiyati shundaki, u kattaroq, tajribali o'quvchilar o'z tajribasini kichiklarga o'tkazganda, o'zaro ta'lim tamoyilini to'liq amalga oshiradi. Bu jamoaning tarbiyaviy funksiyalarini amalga oshirishning samarali usullaridan biridir. Tarixda ommaviy darsdan tashqari ishlarning keng tarqalgan shakli qiziqarli odamlar bilan uchrashishdir. Zamonaviy sharoitda tarix bo'yicha sinfdan tashqari ishlarning bu shakli avvalgiga qaraganda kamroq qo'llaniladi, lekin u alohida o'rin tutadi. Muayyan shaxsning qiyofasi, uning xatti-harakatlari maktab o'quvchilari uchun doimo ishonchliroq bo'ladi.

Uchrashuvlar ishtirokchilari turli odamlar bo'lishi mumkin: urush va mehnat faxriylari, muhim voqealar ishtirokchilari va guvohlari, o'z ona yurtining keksalari va biluvchilari, olimlar, yozuvchilar, san'atkorlar. Talabalarning qiziqarli odamlar bilan uchrashuvlari maktabda, korxonalarda, muzeylarda o'tkazilishi mumkin. Ular yaxshi tayyorgarlik ko'rishlari kerak: yig'ilishning mavzusi va maqsadini, uni o'tkazish joyi va vaqtini aniqlash, taklif etuvchi bilan muhokama qilinadigan masalalar doirasini, uning hikoyasining ta'lim yo'nalishini muhokama qilish, ogohlantirish kerak. yig'ilish qaysi yoshdagi va ta'lim darajasidagi bolalar.

Tarix fanidan tashkil etiladigan to'garak mashg'ulotlarida jahon tarixiga va madaniyatiga ulkan hissa qo'shgan bobolarimiz ya'ni O'rta Osiyolik

mutafakkirlarning ilmiy boy merosini o'rganish orqali Vatanni sevish va g'ururlanish tuyg'ulari shakllantirib boriladi.

Xulosa qilib aytganda, maktabda sinfdan tashqari ishlarni ahamiyati katta bo'lib, u orqali o'quvchilarning tarix fanini o'rganishga bo'lgan qiziqishini oshiradi, darslar davomida olgan bilimlarini chuqurlashtirish va kengaytirishga hamda mustaqil ijodiy ishlay olish kompetentsiyalarini hosil qilishlariga yordam beradi.

Shunday qilib, tarix fanidan sinfdan tashqari ishlarning ommaviy shakllari bir qator xarakterli xususiyatlar tufayli eng keng tarqalgan:

1.Ular umumiy yorqin harakat ishtirokchisiga aylangan maktab o'quvchilarining eng katta auditoriyasini qamrab oladi;

2.Axborotni taqdim etish vositalarining xilma-xilligi va ularning o'zaro ta'siri bolalarning tarixiy faktlarga nisbatan sezgirligini oshiradi, ularni yorqinroq va tushunarli qiladi;

3.Ular tarix o'qitishning odatiy dars shaklida o'zlashtirib bo'lmaydigan bilimlarni mustahkamlashning o'ziga xos yakuniy mantiqiy bosqichi bo'lib, sinfdan tashqari ishlarning barcha ko'p shakllarini o'zlarida to'playdilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

T.: O'zbekiston 2017 - yil.

uhamedov G. I., To'raqulov X. A. " Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarning ilmiy - nazariy asoslari " Jizzax: Fan, 2004 - yil.

oshpo'latov. T, G'afforov Y. -Tarix o'qitish metodikasi Toshkent 2002-yil.